

WPN-II.6441.8.2014.AG

Poznań,.....

2014-04-25

Według rozdzielnika

CHROŃMY PTAKI W MIASTACH!

W ostatnich latach wzrosła liczba budynków poddawanych różnego rodzaju modernizacjom, najczęściej związanych z termomodernizacją polegającą na ocieplaniu elewacji np. styropianem. Jednocześnie rozwija się nowoczesne budownictwo wykorzystujące nowe technologie i materiały budowlane, których zastosowanie uniemożliwia istnienie w ścianach budynków nierówności, wgłębień lub szczelin. W starszej zabudowie miast takie miejsca bardzo często wykorzystywane są przez wiele gatunków ptaków chronionych, stanowiąc dla nich dogodne miejsca gniazdowania. Najczęściej z tego rodzaju miejsc korzystają następujące gatunki ptaków: jerzyk *Apus apus*, wróbel *Passer domesticus*, kawka *Corvus monedula*, szpak *Sturnus vulgaris*, oknówka *Delichon urbicum*, pustułka *Falco tinnunculus*, mazurek *Passer montanus* i gołąb miejski *Columba livia f. urbana*. Zmiany poprawiające jakość elewacji budynków oraz nowo powstające zabudowania eliminujące jakiegokolwiek ubytki w ścianach powodują, że niektóre gatunki ptaków przyzwyczajone do korzystania z różnorodnych zakamarków w budynkach zmuszone są do ich trwałego opuszczenia. Tym samym zmniejsza się liczebność tych gatunków w obrębie osiedli mieszkaniowych. Wspomniane ograniczenia w dostępności do miejsc lęgowych są szczególnie dotkliwe dla jerzyka, który w miastach wykorzystuje jako siedliska lęgowe prawie wyłącznie zabudowę blokową. Pierwotnie ptak ten związany był z wysokimi skałami, gnieźdząc się w niszach skalnych. Zasadlając krajobraz stworzony przez człowieka, tj. miasta, ptaki te przystosowały się do korzystania z „kwater zastępczych” usytuowanych głównie w stropodachach wysokich budynków. Zatem w miastach obecnie podstawowym miejscem gniazdowania stały się budynki.

I. Podstawowe informacje o jerzyku *Apus apus*

Jerzyk jest ptakiem wędrownym i późno powracającym do Wielkopolski. W Polsce pierwsze jerzyki pojawiają się dopiero na przełomie kwietnia i maja. Nazwa ptaka wywodzi się stąd, że ptak powraca do naszego kraju w okolicach dnia św. Jerzego (23 kwietnia). Zimą spędza w Afryce. Jest jednym z najszybciej latających ptaków w Europie, niekiedy osiąga prędkość do 200 km/godz. Jego okres lęgowy rozciąga się od początku maja do końca sierpnia, choć zdarzają się także późne lęgi, z których młode wylatują dopiero w pierwszych dniach września. Ptak ten ma jeden lęg w roku. Okres wysiadywania jaj trwa około 20 dni, a młode opuszczają gniazdo po około 40 dniach od wyklucia. Co roku jako miejsce gniazdowania wykorzystuje te same miejsca. Delikatne gniazda zbudowane są ze zlepionych śliną szczątków roślin i piór chwytych w locie. W miastach do rozrodu najczęściej wybierają szczeliny budynków lub otwory wentylacyjne w stropodachach. Wielkość populacji tego gatunku zależy głównie od dostępnych miejsc lęgowych wśród zabudowy miast. Wysokie budynki, a w szczególności ich stropodachy, stanowią obecnie podstawowe siedlisko gniazdowania jerzyka w Polsce.

Jerzyki są ptakami spędzającymi prawie całe życie w powietrzu (oprócz okresów wysiadywania jaj, karmienia młodych oraz silnych opadów atmosferycznych). W locie śpią, jedzą, piją i zbierają materiał na gniazdo. Przelatują dziennie około tysiąca kilometrów. Są to ptaki owadożerne, a ich główne pożywienie stanowią: meszki, komary i muchy, czyli owady uznawane przez człowieka za uciążliwe. Jerzyk w ciągu dnia potrafi zjeść około 20 tysięcy owadów. Jak wspomniano powyżej, w trakcie prac termomodernizacyjnych budynków likwidowane są różne szczeliny lub zakamarki w ścianach, a otwory prowadzące do stropodachów zamykane są kratkami. Wiąże się to między innymi z przekonaniem, że ptaki te zanieczyszczają elewacje budynków, bądź że nanoszą do wnętrza stropodachów duże ilości gałązek na budowę gniazda. Jerzyki nawet gniazdując licznie, nie powodują uciążliwości, ponieważ większość czasu spędzają w locie, w trakcie którego wykonują wszystkie czynności fizjologiczne, prawie wcale nie brudząc ścian. Jedyny ślad pozostawiany na ścianie budynku, to delikatnie zarysowany „półksiężyc” pod otworem wlotowym, powstały w wyniku opierania się o ścianę ogonem podczas wchodzenia do otworu.

II. Obowiązek przestrzegania prawa – przepisy dotyczące ochrony ptaków w miastach

Zgodnie z art. 21 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz.U. z 2013 r., poz. 856), zwierzęta wolno żyjące stanowią dobro ogólnonarodowe i powinny mieć zapewnione warunki rozwoju i swobodnego bytu.

Jerzyk, a także jego siedliska, gniazda i lęgi, objęte są w Polsce ochroną gatunkową ścisłą na mocy ustawy z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2013 r., poz. 627 ze zm.) oraz rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 października 2011 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz.U. Nr 237, poz. 1419). Podlega on również ochronie na obszarach Państw Członkowskich Unii Europejskiej, zgodnie z art. 1 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (Dz.U.L 20 z 26.1.2010, str. 7, z późn. zm.).

Zgodnie z § 7 rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt, w stosunku do gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną gatunkową, obowiązuje szereg zakazów, m.in. zabijania, okaleczania, umyślnego niszczenia jaj, postaci młodocianych, niszczenia siedlisk i ostoi, niszczenia gniazd, płoszenia i ich niepokojenia.

Każdy przypadek prac, skutkujących ograniczeniem dostępu jerzyków do miejsc ich regularnego występowania i rozrodu, kwalifikuje się jako niszczenie siedliska tego gatunku. Podobnie jako zniszczenie siedlisk gatunku objętego ochroną gatunkową ścisłą traktuje się montowanie krtek w otworach wentylacyjnych budynków, uniemożliwiające ptakom wejście do miejsc lęgowych, z których korzystały w poprzednich latach.

Artykuł 5 pkt 12 oraz 18 ustawy o ochronie przyrody, definiuje ostoję i siedlisko zwierząt zarówno jako miejsce ich występowania, jak i miejsce o warunkach sprzyjających ich egzystencji. Przyjmuje się, że budynki z otworami prowadzącymi do stropodachu mogą stanowić odpowiadające ptakom miejsca lęgowe, a więc podlegają ochronie i zachowaniu w stanie właściwym do pełnienia swojej funkcji przyrodniczej.

Zgodnie z § 11 ust. 2 pkt 11 lit e rozporządzenia Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej z dnia 25 kwietnia 2012 r. w sprawie szczegółowego zakresu i formy projektu budowlanego (Dz.U. poz. 462 z późn. zm.) każdy projekt architektoniczno-

budowlany powinien wykazać, że przyjęte rozwiązania ograniczają lub eliminują wpływ na środowisko przyrodnicze.

Zgodnie z art. 35 pkt 1 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. z 2013 r., poz. 1409 z późn. zm.), przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę lub odrębnej decyzji o zatwierdzeniu projektu budowlanego, właściwy organ sprawdza zgodność projektu budowlanego z ustaleniami miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu w przypadku braku miejscowego planu, **a także z wymaganiami ochrony środowiska**, w szczególności określonymi w decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach, o której mowa w art. 71 ust. 1 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko.

Zgodnie z art. 50 ust. 1 pkt 2 ustawy Prawo budowlane, organ nadzoru budowlanego wstrzymuje prace, w sytuacji stwierdzenia prowadzenia prac w sposób mogący spowodować zagrożenie bezpieczeństwa ludzi lub mienia bądź **zagrożenie środowiska**. Z kolei w art. 30 ust. 6 pkt 2 oraz ust. 7 pkt 2 ww. ustawy zapisano, że to właściwy organ wnosi sprzeciw, jeżeli budowa lub wykonanie robót budowlanych objętych zgłoszeniem narusza inne przepisy (w tym przypadku ustawy o ochronie przyrody), a także właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może spowodować pogorszenie stanu środowiska.

W § 10 rozporządzenia w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną, wskazane są sposoby ochrony gatunków dziko występujących zwierząt. W przepisie tym m.in. wskazuje się na potrzebę dostosowania terminów i sposobów wykonywania prac budowlanych, remontowych i innych do okresów lęgu.

Wszelkiego rodzaju prace remontowe budynków, w wyniku których dochodzi do zniszczenia siedlisk (czyli również prace prowadzące do zamknięcia istniejących otworów wentylacyjnych), a także gniazd, jaj oraz płożenia lub niepokojenia ptaków objętych ochroną gatunkową, prowadzone bez zezwoleń odpowiednich organów, naruszają zakazy wymienione w ustawie o ochronie przyrody i rozporządzeniu Ministra Środowiska w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt oraz ustawach z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. z 2013 r., poz. 1409 ze zm.) i z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2013 r., poz. 1232 ze zm.).

Wszelkie działania prowadzące do niszczenia siedlisk i ostoi oraz naruszające inne zakazy wymienione w art. 52 ust. 1 ustawy o ochronie przyrody podlegają karze aresztu lub grzywny, zgodnie z art. 131 pkt 14 ww. ustawy. Orzekanie w sprawach wynikających z ww. przepisu, zgodnie z art. 132 – następuje na podstawie przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia.

III. Czego robić nie wolno

1. W okresie odbywania lęgów nie można ptakom uniemożliwiać dostępu do gniazd. Rozstawione rusztowanie wokół bloku, w którym gnieźdzą się jerzyki stanowi poważne ograniczenie, zwłaszcza gdy sięga poziomu otworów i szczelin poddasza. Jerzyk musi mieć przestrzeń, by bezpiecznie dolatywać do miejsc gniazdowania. Dlatego zakładane na elewacje budynków w sezonie lęgowym siatki lub inne

materiały osłonowe uniemożliwiają jemu swobodny dołot do otworów i wylot z otworów gniazdowych.

2. Nie wolno płoszyć ptaków w sąsiedztwie ich miejsc gniazdowania, ponieważ mogą porzucić lęgi.
3. Zamknięcie dostępu do stropodachu w sezonie lęgowym może spowodować „uwięzienie” na poddaszu ptaków dorosłych wraz z pisklętami.
4. Zatykanie otworów stropodachów oraz szczelin na budynkach poza sezonem lęgowym jest także niszczeniem siedliska, jeżeli w sezonie lęgowym poprzedzającym te prace na tych budynkach gniazdowały ptaki.
5. Za zniszczenie siedliska uważa się również uniemożliwienie gnieźdzenia się ptakom nawet w ciągu jednego sezonu lęgowego. Oznacza to, że jeśli np. w stropodachu planowanego do remontu budynku gnieźdzą się jerzyki, a inwestor tylko na czas remontu (w jednym sezonie lęgowym) zamknie do niego dostęp, to uważa się, że niszczy siedlisko tych ptaków.
6. Nie ma racjonalnego powodu, żeby zamykać dostęp do stropodachów, jeśli ich otwory mają średnicę do 10 cm, tzn. są niedostępne dla gołębi, a mogą służyć różnym gatunkom ptaków, które nie zostawiają odchodów przy gnieździe lub w jego bezpośrednim sąsiedztwie. Zatem otwory stropodachów o średnicy do 10 cm nie powinny być w ogóle zamykane. Powinny służyć jerzykom, wróblom, kawkom i szpakom jako miejsca do gniazdowania.

IV. Co należy robić, by chronić jerzyki

1. Przed rozpoczęciem prac remontowych i termomodernizacyjnych, zarządca budynku powinien zlecić doświadczonemu ornitologowi inwentaryzację przyrodniczą (ekspertyzę) w zakresie występowania chronionych gatunków ptaków. Celem takiego działania jest zamiar uniknięcia płoszenia lub nieumyślnego zniszczenia siedliska jerzyka lub innych gatunków ptaków chronionych w trakcie prowadzonych prac.
2. Ekspertyzę należy wykonać w odpowiednim okresie, w którym możliwe jest określenie występowania ptaków na budynku w sezonie lęgowym oraz podanie liczby gniazdujących par dla poszczególnych gatunków.
3. Terminy i sposoby wykonywania prac na budynkach należy dostosować do okresów lęgowych ptaków. W przypadku jakichkolwiek działań, które potencjalnie mogą negatywnie oddziaływać na ptaki, należy dostosować zakres i czas przeprowadzenia prac remontowych lub termomodernizacyjnych, tak by nie powodowały naruszenia zakazów obowiązujących w odniesieniu do chronionych gatunków ptaków, m.in. zakazów niepokojenia i płoszenia, niszczenia jaj, postaci młodocianych, niszczenia siedlisk, ostoi i gniazd.
4. Najkorzystniejsze dla ptaków będzie przeprowadzanie prac termomodernizacyjnych lub remontowych poza ich sezonem lęgowym.
5. W pierwszej kolejności sugeruje się zachowanie miejsc lęgowych jerzyków poprzez pozostawianie otwartych otworów wentylacyjnych, a dopiero gdy nie ma innej alternatywy ich odtwarzanie.

6. W sytuacji, gdy zniszczenie gniazd i siedlisk jerzyka, czyli m.in. zamontowanie kratak w otworach wentylacyjnych, podczas prac termomodernizacyjnych jest konieczne, należy zwrócić się do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu o wydanie stosownego zezwolenia na odstępstwo od zakazów niszczenia gniazd i siedlisk tego gatunku. W tym celu można wykorzystać formularz o wydanie zezwolenia na odstępstwa od zakazów w stosunku do gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną, zamieszczony na stronie internetowej Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Poznaniu www.poznan.rdos.gov.pl, w zakładce „Wnioski do pobrania”.
7. Wskazane jest, aby do wniosku o wydanie zezwolenia dołączyć ekspertyzę ornitologiczną.
8. W przypadku konieczności zniszczenia siedlisk jerzyka i prowadzenia prac termomodernizacyjnych w sezonie lęgowym, należy zabezpieczyć wszystkie otwory i szczeliny budynku przed zajęciem tych miejsc przez ptaki oraz zamontować na pobliskim budynku skrzynki lęgowe dla jerzyka w liczbie odpowiadającej liczbie par ptaków gnieźdzących się w konkretnym zbadanym stropodachu, po uprzednim uzyskaniu zezwolenia regionalnego dyrektora ochrony środowiska. Ma to na celu umożliwienie odbycia lęgów w sezonie w miejscach zastępczych, w okresie w którym trwają prace termomodernizacyjne.

V. Rekompensata utraconych miejsc gniazdowania w postaci skrzynek lęgowych

1. Przygotowanie, a następnie zamontowanie skrzynek lęgowych nie zwalnia z obowiązku uzyskania zezwoleń na odstępstwo od zakazów niszczenia gniazd i siedlisk ptaków.
2. Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Poznaniu zezwalając na odstępstwo od zakazów niszczenia gniazd i siedlisk ptaków w związku z termomodernizacją budynku nakłada na wnioskodawcę obowiązek rekompensaty w postaci zamontowania w określonych miejscach i terminach skrzynek lęgowych lub rurek ceramicznych montowanych w otworach w stropodachach.
3. Rurki ceramiczne lub doniczki ceramiczne z obciętym dnem można montować w otworach wentylacyjnych, aby umożliwić dostęp jerzykom do stropodachu.
4. Skrzynki dla jerzyka należy montować w górnej części budynku, szeregowo po kilka sztuk z uwagi na fakt, że jerzyki mogą gniazdować po kilka par w bezpośrednim sąsiedztwie.
5. Skrzynki zaleca się montować od strony mniej nasłonecznionej – północnej i wschodniej.
6. Dla zwiększenia wytrzymałości skrzynek drewnianych konieczne jest zabezpieczenie ich impregnatami drewnochronnymi.
7. Skrzynki można montować w warstwie ociepleniowej elewacji budynku lub bezpośrednio na tynk z zastosowaniem zabezpieczeń uniemożliwiających ich odpadnięcie od ściany. Skrzynki umieszczane na ścianach zewnętrznych budynku powinny być kontrolowane co dwa lata w celu sprawdzenia ich stanu technicznego lub ewentualnej wymiany skrzynek uszkodzonych.

8. Skrzynki dla określonego gatunku ptaka gniazdującego w elewacji budynku powinny mieć odpowiednie wymiary. Projekty skrzynek lęgowych dla jerzyków, a także przykłady ich zamocowania na obiektach poddanych termomodernizacji oraz wiele informacji dotyczących jerzyka dostępne są między innymi na stronach internetowych: Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków (www.otop.org.pl), Polskiego Towarzystwa Ochrony Przyrody „Salamandra” (www.salamandra.org.pl), czy Małopolskiego Towarzystwa Ornitologicznego (www.mto-kr.pl).

VI. Interwencje – naruszanie przepisów o ochronie przyrody

1. Zgłoszenia zniszczenia siedlisk chronionych gatunków do organu ścigania może dokonać każda osoba fizyczna, organizacja pozarządowa oraz każda organizacja i instytucja państwowa.
2. Zgodnie z interpretacją Wojciecha Radeckiego („Aura” 4/2010), organem właściwym do podjęcia interwencji w przypadku niszczenia siedlisk ptaków na budowlach, oprócz organów ochrony przyrody (czyli ministra właściwego do spraw środowiska, Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska, wojewody, regionalnego dyrektora ochrony środowiska, starosty oraz wójta, burmistrza lub prezydenta miasta) i organów ścigania, jest także **organ nadzoru budowlanego**.
3. W świetle art. 50 ust. 1 pkt 2 ustawy Prawo budowlane – organ nadzoru budowlanego wstrzymuje prowadzenie robót budowlanych wykonywanych w sposób mogący spowodować zagrożenie środowiska wydając stosowne postanowienie. Ochrona przyrody, w tym ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów, jest jednym z kierunków ochrony środowiska, a zatem wszędzie tam, gdzie przepisy wskazują na ochronę środowiska należy przez to rozumieć także ochronę przyrody. Jeżeli zatem organ nadzoru budowlanego poweźmie wiadomość, że roboty budowlane są prowadzone w sposób zagrażający egzystencji jerzyków, to art. 50 ust. 2 Prawa budowlanego nakazuje mu podjęcie interwencji, ponieważ jest to równoznaczne z prowadzeniem robót budowlanych w sposób mogący spowodować zagrożenie środowiska. Należy zwrócić uwagę, że brzmienie tego artykułu jest kategorię – organ nadzoru budowlanego „wstrzymuje” prowadzenie robót budowlanych, a więc „musi” je wstrzymać.

Należy tutaj zwrócić uwagę, że zgodnie z przywołaną powyżej interpretacją Radeckiego, funkcjonariusz publiczny dopuszcza się przestępstwa z art. 231 § 1 Kodeksu karnego, w przypadku gdy przekraczając swoje uprawnienia lub **nie dopełniając obowiązków** działa na szkodę interesu publicznego lub prywatnego. Grozi mu za to kara do lat 3 pozbawienia wolności. Organ nadzoru budowlanego (czyli funkcjonariusz publiczny w rozumieniu art. 231 k.k.), który wbrew obowiązkowi wynikającemu z art. 50 ust. 1 pkt 2 Prawa budowlanego nie wstrzymuje robót budowlanych prowadzonych w sposób zagrażający egzystencji jerzyków, działa na szkodę interesu publicznego, ponieważ ochrona przyrody jest z definicji interesem publicznym.

VII. Podsumowanie

Ptaki gnieźdzące się w budynkach stanowią część przyrody miasta, wzbogacając jej różnorodność, poza tym spełniają ważną rolę w funkcjonowaniu ekosystemu miejskiego efektywnie redukując liczebność niektórych gatunków owadów.

Prace termomodernizacyjne są rzeczą konieczną ze względów ekologicznych, tj. przyczyniają się do oszczędności energii. Jednakże prowadzone w sposób nieprzemyślany mogą doprowadzić do znacznego spadku liczebności jerzyków i innych ptaków występujących w miastach.

VIII. Apel

W związku z pilną potrzebą zabezpieczenia budynków stanowiących podstawowe siedliska co najmniej kilku gatunków ptaków, a w szczególności jerzyka, zwracam się z prośbą o przekazanie powyższych informacji wszystkim osobom, które uczestniczą na różnych etapach prac remontowych i termomodernizacyjnych budynków, poczynając od projektantów, a kończąc na wykonawcach.

Otrzymują:

1. Według rozdzielnika,
2. aa.

Zastępca Regionalnego Dyrektora
Ochrony Środowiska w Poznaniu
Regionalny Konserwator Przyrody

dr Jerzy Ptaszyk

